

Summary. The pace of development of the tourist industry of Ukraine and Vietnam is analyzed. A comparative analysis of the volume of domestic and foreign tourists in Ukraine and Vietnam was conducted. Based on our research on tourism development in Vietnam, external and internal factors that hamper the development of tourism in Ukraine, we have formulated proposals for the emergence of the industry from a crisis situation and the justification of further directions of its development.

Key words: Ukrainian-Vietnamese economic cooperation, tourism, domestic tourists, foreign tourists, tourist infrastructure.

УДК 339.97

Сухоруков А. І.

*доктор економічних наук, професор,
професор Видавничо-поліграфічного інституту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Сухорукова О. А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент Видавничо-поліграфічного інституту
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Sukhorukov A. I.

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of Publishing
and Printing Institute National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

Sukhorukova O. A.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Publishing and Printing
Institute National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”*

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ

INSTITUTIONAL AND COMMUNICATION MECHANISMS OF THE INTERNATIONAL ECONOMIC CONVERGENCE OF UKRAINE

Анотація. У статті розглянуто науково-методичні підходи до забезпечення економічної конвергенції України в рамках міжнародних відносин. Визначено фактори, що заважають розвитку національної економіки. Проведено аналіз сучасних можливостей соціально-економічного розвитку України. Надано рекомендації щодо формування інституційних та комунікаційних механізмів, які можуть забезпечити міжнародну економічну конвергенцію України. Визначено напрями, що сприятимуть економічній конвергенції України: формування узгоджених міжнародних стратегій, подолання асиметрії інформації, використання транзитних можливостей.

Ключові слова: економічна конвергенція, інституційні і комунікаційні механізми, пріоритетні напрями забезпечення.

Постановка проблеми. Сучасна міжнародна економіка є складною глобальною системою, яка дає змогу отримувати синергетичний ефект завдяки компліментарності природного, виробничого та інтелектуального потенціалу країн, єдності інституційного та комунікаційного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економічної конвергенції країн започаткували П. Роумер [1], С. Доурік і Дак Тхо Нгуєн [2], Р. Барро [3], Я. Корнаї [4], Е. Райнерт [5]. Інтерес до цієї тематики збільшився після розпаду соціалістичної системи й інтеграції країн із різним ступенем розвитку. Аналіз публікацій і статистичних даних засвідчує наявність суттєвої диференціації розвитку бідних та успішних країн, що підтверджується досвідом України.

Мета статті полягає у поглибленні теоретико-методологічних підходів до формування міжнародних стратегій, розроблення інституційних та комунікаційних механізмів забезпечення економічної конвергенції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність інтеграції України має бути підтверджена наблизенням параметрів її розвитку до рівня успішних країн, що є ознакою міжнародної конвергенції і водночас критерієм успішності зовнішньоекономічної діяльності національного уряду. Дж. Сакс та Е. Ворнер [6, с. 17] стверджують, що економічна конвергенція неможлива, якщо: в країні залишається соціалістична структура економіки; не захищені права власності; існує «нестабільна внутрішня обстановка, викликана революціями, державними переворотами, безперервними громадянськими заворушеннями

або затяжною війною з іноземною державою, що ведеться на своїй території». За цих умов відсутнє ефективне накопичення довгострокового приватного капіталу як важеля економічного зростання і конвергенції.

Розв'язання проблеми міжнародної економічної конвергенції України можливе за умов: формування і реалізації міжнародних економічних стратегій, що враховують інтереси України; нейтралізації факторів асиметричності інформації, на основі якої приймаються рішення на всіх рівнях управління економікою; ефективного використання транзитних можливостей країни.

Класичне визначення стратегії передбачає досягнення масштабних цілей [7, с. 384]. Унікальність міжнародних стратегій полягає у координації перспективних інтересів країн у рамках змішаної стратегії, що відображає загальні та національні цілі. Глобалізація породжує як позитивні так і негативні ефекти, а міжнародне інфікування під час криз може посилювати нерівність між країнами [8, с. 175–198], тому в стратегіях слід забезпечувати адаптацію до мінливих умов шляхом саморегулювання [9, с. 238]. Усунути недоліки стратегування в Україні можливо завдяки більш досконалим підходам.

Об'єктивний підхід до розроблення стратегій має гарантуватися незалежністю експертів. Колективи розробників повинні бути невеликими і гнучкими. Залучення експертів за принципом тендеру дає змогу на початку розроблення відчувати новизну ідей потенційних авторів, здійснювати їх ротацию, отримувати проривні й альтернативні стратегії.

Важливим є використання гетеродоксного підходу до вибору методів стратегування. За влучним зауваженням М.Д. Кондрагєва, «закони суспільних наук історичні, вони змінюються разом зі зміною суспільства» [10, с. 220–241]. Сучасність вимагає подолання ортодоксальної відданості ідеям тієї чи іншої наукової школи. Нині лунають думки про необхідність повернення до ідей П. Сорокіна, котрий запропонував інтегралізм як наукову систему, що базується на плюралізмі інтересів, ідей та синергетиці соціуму [11, с. 318–333].

Стратегічні розробки мають базуватися на градуалістському підході. Він кардинально відрізняється від методів «шокової терапії», яким Дж. Стигліц дав назву «екстремістських» [12, с. 304]. У процесі шокової терапії часто відбувається імітація змін, несистемні заходи презентуються як радикальні реформи. «Шокова терапія» нагадує броунівський рух, оскільки здійснюється на основі короткострокових трендів. Концепція градуалізму [13, с. 24–50] передбачає послідовне проведення реформ. Градуалізм може реалізуватися через ланцюгову капіталізацію галузей економіки [14, с. 22–43].

У процесі реалізації стратегій слід забезпечити можливість верифікації. Моніторинг реалізації стратегії має здійснюватися в динаміці шляхом оцінки результатів економічної конвергенції. Потрібно намітити в стратегії реперні знаки (проміжні орієнтири), що дадуть змогу відчувати взаємозв'язок стратегічних пріоритетів і контролювати ступень досягнення цілей стратегії.

Одним із принципів гарантування успіху стратегічного управління є прийняття рішень на основі консенсусу. Таким принципом керується ЄС, що забезпечує відновлення динамічної рівноваги між ринковими і державними регуляторами; розвиток діалогу і партнерства; баланс інтересів країн; координацію національних стратегій; співпрацю в міжнародних організаціях.

Важливим у стратегічному сенсі є принцип коєволюції національних економік в єдиному просторі міжнародних регіональних утворень. Прикладом ефектив-

ного поєднання факторів економічного розвитку є досвід структурної трансформації країн Східної Азії. Країна-лідер постійно здійснює інноваційний прорив та відкриває нові можливості для сусідніх країн. Без подібної взаємодії в рамках ЄС неможливо забезпечити економічну конвергенцію України.

У стратегічній перспективі підтримувати стабільний розвиток можна лише інноваціями. Згідно з парадигмою глобальних перетворень економіки на основі інновацій [15], вигідними для експорту є види економічної діяльності, які мають такі характеристики: зростаюча віддача, недосконала конкуренція, кваліфікована праця, створення середнього класу, підвищення заробітних плат за рахунок технічного прогресу, створення потужних кластерів [16, с. 203–434]. У стратегіях мають знаходити відображення, насамперед, радикальні інновації з великим міжгалузевим потенціалом.

В економічних стратегіях мають забезпечуватися нормативи безпеки. Наприклад, за часи незалежності Україна не справлялася з державним боргом, навіть коли його рівень відносно ВВП перевищував 30% [17, с. 194–204]. Щодо торговельних відносин, то тільки симетрична вільна торгівля між країнами, які знаходяться на однаковому рівні розвитку, забезпечує захищеність національних економік та суспільний добробут; несиметрична вільна торгівля поглиблює диференціацію між країнами [18].

Актуальним науковим завданням є обґрунтування шляхів нейтралізації асиметрії інформації. Економічні стратегії мають базуватися на достовірній інформації про можливості конвергенції і зовнішні виклики. Дослідження наслідків впливу асиметрії інформації на стан ринків започаткували Джордж Акерлоф [19], Майкл Спенс [20], Джозеф Стигліц [21]. Вони показали, як спотворена інформація може стати причиною збитків, стагнації, рецесії, безробіття і бідності. Руйнація цілих галузей економіки, внутрішні та привнесені кризові ситуації, дисбаланси у зовнішній торгівлі свідчать про вплив асиметрії інформації на ефективність міжнародних економічних відносин України. В умовах жорсткої конкуренції на ринках очевидно є необхідність отримання чіткого уявлення про ринкові позиції країни, можливості міжнародної економічної конвергенції України.

Володіння інформацією стає важливою конкурентною перевагою. Якщо класифікувати конкурентні переваги за їх значенням, до первинних переваг слід віднести природно-ресурсний потенціал країни; до вторинних – потенціал, створений антропогенною діяльністю; до третинних – інформаційні переваги.

Асиметричність інформації полягає у нерівномірному розподілі її між ринковими агентами. Асиметричність інформації може бути інструментом тиску монопольних утворень на інших агентів ринку. Спотворену інформацію може генерувати влада, щоб переконати електорат у сумнівних успіхах.

Наслідками асиметричності інформації для країни та господарюючих суб'єктів є: руйнування внутрішнього ринку, низька конкурентоспроможність, втрата позицій на світових ринках, зниження зайнятості, виникнення економічних криз, гальмування процесів економічної конвергенції країни.

Вдосконалення інформаційного забезпечення є актуальним завданням для України. Слід відзначити недостатню увагу з боку уряду до макроекономічних трендів, ігнорування ним можливості втрати технологічної сумісності з іншими країнами в разі стагнації наукової та інноваційної діяльності, відсутність критичного ставлення до загроз трансферу кризових факторів.

Інформаційне забезпечення інвестиційної політики країни має забезпечувати реалізацію таких принципів: ланцюгова капіталізація галузей; оптимізація розміщення інвестицій; поєднання інвестицій з інноваціями; комплексне використання інвестицій у межах кластерів; забезпечення безпеки під час залучення іноземних інвестицій. Пріоритетним напрямом є інвестування у створення інфраструктурних об'єктів, які стають каркасом мережевих структур, викликають поживлення ділової активності в регіонах.

Оптимізація розміщення інвестицій здійснюється за критерієм мінімізації інвестицій і полягає у пошуку плану, що забезпечує попит в основних фондах та відповідає ресурсним обмеженням [22, с. 52–66]. Розв'язання цього завдання вимагає досліджень інвестиційного потенціалу, урахування інтересу інвесторів до кластерів, які забезпечують кумулятивний ефект [23, с. 63–80].

Широка дифузія інновацій можлива на основі використання моделі відкритих інновацій [24] та формування відповідної інформаційної бази. Нейтралізації фактору асиметричності інформації мають сприяти розбудова інформаційного суспільства, розвиток медіаіндустрії і інформаційно-комунікаційних технологій, формування соціально-технічного альянсу.

Нині зростає роль комунікаційних проектів у міжнародних стратегіях. Транспортні проекти можна розглядати як основу розвитку цілих регіонів світу. Наприклад, уздовж трас Великого шовкового шляху у стародавні часи вже існувала мережева економіка, яка поєднувала ієрархічне управління на територіях окремих держав із широкою мережею міжнародних зв'язків. Глобальні транспортні проекти стали можливими завдяки прогресу у сферах високошвидкісного транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, космічних технологій зв'язку, інших комунікаційних сферах.

Країни, через які проходять транспортні коридори, виграють через отримання провізних і митних платежів, податкових надходжень до бюджету, вирішення проблем зайнятості, розвитку територій вздовж коридору. Досвід Великого Шовкового шляху доводить, що ефективність комунікаційного проекту зумовлюють: достатня швидкість руху; оптимальні тарифи; колективна безпека; наявність альтернативних маршрутів; мультимодальні можливості; розвинена інфраструктура; доступ до моря; інституціоналізація у формі міжнародних правил і консорціумів; дипломатична підтримка; інвестиції країни на своїх об'єктах та спільні інвестиції в загальні об'єкти і кластери.

Україна – важливий транспортний вузол між Європою й Азією. Необхідно використати цей потенціал і перетворити Україну в надійного міжнародного постачальника логістичних послуг. Українська залізниця забезпечує транзит через 56 міжнародних прикордонних пунктів. Український портовий комплекс є найпотужнішим у Чорноморському басейні. Технологічні можливості української транспортної інфраструктури можуть забезпечити щорічний транспорт на залізничних лініях, водних шляхах, автомагістралях і портах до 110 млн. т транзитних вантажів (максимальне значення 2007 р.). Фактичний обсяг транзиту становить 35 млн. т.

Втрата транзиту через Україну зумовлена такими причинами, як:

1. Дії Росії щодо виключення України з транзиту: розвиток транспортних мереж та переорієнтація товарних потоків в обхід України; знищення транспортної інфраструктури на сході країни.

2. Високий ступінь зносу транспортної інфраструктури, відносно низька швидкість, недостатня пропускна

спроможність прикордонних пунктів перетину, слабкі мультимодальні системи в умовах втрати Криму.

Україні необхідна нова стратегія, спрямована на розвиток національної транспортної мережі й іншої інфраструктури, збільшення транзитних потоків та інтеграцію національної транспортної системи з трансконтинентальними транспортними системами. Нова стратегія України повинна враховувати той факт, що в останні роки спостерігається конкуренція у вантажних перевезеннях між Європою й Азією за участю багатьох країн. Окрім того, у географії зовнішньої торгівлі України відбулися зміни, пов'язані з розширенням торгівлі з країнами ЄС та Азією. Україна повинна визначити пріоритетні транспортні маршрути, беручи до уваги політику ЄС щодо розвитку Транс'європейської транспортної мережі (TEN), а також зміни, пов'язані з анексією Криму і ситуацією у східній частині країни. У цьому контексті важливо активізувати транспортування вантажів у напрямку «Балтійське море – Чорне море».

Використання альтернативних транзитних маршрутів дає змогу Україні направляти вантажні потоки в обхід Росії, що обмежує транзит українських товарів через свою територію в Казахстан і Киргизстан. Завдяки цьому Україна може завантажувати залізні дороги і порти, отримувати значні економічні вигоди й інвестувати в розвиток транспорту і пов'язаної з ним інфраструктури.

Для відновлення глобальної транзитної позиції Україна прагне поліпшити роботу митних органів та стан транспортної інфраструктури; забезпечити адекватний рівень конкурентоспроможності цін і якість логістичних послуг; радикально скоротити час доставки товарів клієнтам. Здійснюється співробітництво на мультимодальних транспортних маршрутах:

- потяги VIKING, ZUBR, «Чорноморськ – Славков» (Польща) без перевантаження по широкій трасі 1 520 мм;
- транспорт вантажів до Словаччини, Чехії, Австрії, Сербії, Чорногорії;
- транспорт вантажів (включаючи комбіновані перевезення) до логістичних центрів в Угорщині й далі в Центральну Європу (Австрія та Італія);
- комунікаційні проекти «Європа – Індія» за потенційною участю Ірану, зокрема через поромні переходи в портах Бандар-Аббас і Мумбаї.

У 2017 р. завершено будівництво нового залізничного тунелю в Сколівських Бескидах. Прохід першого поїзда заплановано на першу половину 2018 р. Тунель сприятиме сталому залізничному руху між Україною, Центральною й Південною Європою і приєднанню України до транс'європейської мультимодальної транспортної мережі. Потужність тунелю збільшиться до 100 пар потягів на добу, швидкість – до 60 км на годину.

В Україні недалеко від польського кордону буде побудована «суха гавань» – внутрішній термінал, з'єднаний автомобільним та залізничним транспортом із морськими портами. Він буде служити логістичним центром для перевалки морських вантажів на внутрішніх маршрутах, зберігання вантажів і надання послуг із митного оформлення.

Висновки. Результатами досліджень, що висвітлюються у статті, є визначення науково-методичних підходів до забезпечення економічної конвергенції України в рамках регіональної та глобальної інтеграції. Зокрема, визначено принципи формування міжнародних стратегій, що сприяють економічній конвергенції країн того чи іншого інтеграційного простору.

Обґрунтовано заходи щодо нейтралізації асиметричності інформації у міжнародних економічних відносинах. Зокрема, висвітлено роль інформації у формуванні

конкурентних переваг; визначено вплив асиметричної інформації на міжнародні відносини; подано оцінку ролі асиметричності інформації у формуванні загрози економіці; надано пропозиції щодо нейтралізації фактору асиметричності інформації. Також окреслено можливості України як країни транзиту у виконанні її природної місії щодо організації транспортного коридору через свою територію в напрямку «Балтійське море – Чорне море –

Каспійське море» та участі в інших ефективних комунікаційних проєктах.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на обґрунтування заходів щодо формування системи вимірювання економічної конвергенції, визначення системи індикаторів та методів їх розрахунку, розроблення рекомендацій щодо підвищення ролі медіасистем в інформаційному забезпеченні процесів економічної конвергенції.

Список використаних джерел:

1. Romer P. Increasing Return and Long Run Growth. *Journal of Political Economy*. 1986. vol. 94. № 5. P. 1002–1037.
2. Dowrick S., Nguyen Duc-Tho. OECD Comparative Economic Growth 1950–1985 Catch up and Convergence. *American Economic Review*. 1989. Vol. 79. P. 1010–1030.
3. Барро Р. Economic Growth in a Cross-Section of Countries. *Quarterly Journal of Economics*. 1991. vol. 106. P. 407–444.
4. Корнай Я. Дефицит. М.: Наука, 1990. 607 с.
5. Райнерт Э. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные остаются бедными; пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова; Гос. ун-т. М., 2011. 384 с.
6. Сакс Дж., Ворнер Э. Экономическая конвергенция и экономическая политика. *Вопросы экономики*. 1995. № 5. С. 13–38.
7. Клаузевиц К. О войне; пер. с нем. М.: Эксмо; СПб.: Мидгард, 2007. С. 155–215.
8. Сухоруков А.И. Трансфер кризиса и перспективы развития национальной экономики в условиях глобализации. Экономическая безопасность: новая парадигма формирования и обеспечения; под ред. Э.М. Сороко, И.А. Белоусовой, Т.И. Егоровой-Гудковой. Одесса: Институт креативных технологий, 2011. С. 175–198.
9. Князева Е.П., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. М.: Наука, 1994. 238 с.
10. Кондратьев Н.Д. Основные проблемы экономической статики и динамики. Предварительный эскиз. М.: Наука, 1991. С. 220–241.
11. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века; Междунар. ин-т П. Сорокина – Н.Кондратьева. М.: Экономика, 2004. С. 318–333.
12. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции; пер. с англ. Г.Г. Пирогова. М.: Национальный общественно-научный фонд, 2003. 304 с.
13. Полтерович В.М. Трансплантация экономических институтов. *Экономическая наука современной России*. 2001. № 3. С. 24–50.
14. Інвестування української економіки: монографія / За ред. А.І. Сухорукова. К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. С. 22–43.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия; предисл. В.С. Автономова. М.: ЭКСМО, 2007. 864 с.
16. Портер М. Э. Конкуренция; пер. с англ. М.: Вильямс, 2006. С. 203–434.
17. Система економічної безпеки держави / За заг. ред. А.І. Сухорукова; Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. К.: Стило, 2009. С. 194–204.
18. Карлсон А. Шведский эксперимент в демографической политике: Гуннар и Альва Мюрдали и межвоенный кризис народонаселения. М.: Мысль, 2009. 312 с.
19. Акерлоф Дж., Шиллер Р. Spiritus Animalis, или Как человеческая психология управляет экономикой и почему это важно для мирового капитализма; пер. с англ. Д. Прияткина; под научн. ред. А. Суворова; вступ. ст. С. Гуриева. М.: Юнайтед Пресс, 2010. 273 с.
20. Спенс М. Следующая конвергенция. Будущее экономического роста в мире, живущем на разных скоростях. М.: Института Гайдара, 2012. 336 с.
21. Joseph E. Stiglitz. Peer Monitoring and Credit Markets. *The World Bank Economic Review*. 1990. Vol. 4. № 3. A Symposium Issue on Imperfect Information and Rural Credit Markets. Oxford University Press. P. 351–366.
22. Сухоруков А.И. Сучасні проблеми забезпечення економічної безпеки регіонів України. Збірник наукових праць. Економічні науки. Чернівці: Книги-XXI, 2013. С. 52–66.
23. Сухоруков А.И., Харазишвілі Ю.М. Моделирование та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія. К.: НІСД, 2012. С. 63–80.
24. Chesbrough H. *Open Business Models. How to Thrive in the New Innovation Landscape*. Chesbrough, Boston, Massachusetts, Harvard Business School Publishing Corporation, 2006. 224 p.

Аннотация. В статье рассмотрены научно-методические подходы к обеспечению экономической конвергенции Украины в рамках международных отношений. Определены факторы, мешающие развитию национальной экономики. Проведен анализ современных возможностей социально-экономического развития Украины. Даны рекомендации по формированию институциональных и коммуникационных механизмов, которые могут обеспечить международную экономическую конвергенцию Украины. Определены направления, способствующие экономической конвергенции Украины: формирование согласованных международных стратегий, преодоление асимметрии информации, использование транзитных возможностей.

Ключевые слова: экономическая конвергенция, институциональные и коммуникационные механизмы, приоритетные направления обеспечения.

Summary. The article deals with scientific and methodological approaches to ensuring the economic convergence of Ukraine within the framework of international relations. The factors that impede the development of the national economy are identified. The analysis of modern possibilities of social and economic development of Ukraine is carried out. Recommendations are given on the formation of institutional and communication mechanisms that can ensure the international economic convergence of Ukraine. Directions for the promotion of Ukraine's economic convergence are defined: the formation of coordinated international strategies, overcoming the asymmetry of information, and the use of transit opportunities.

Key words: economic convergence, institutional and communication mechanisms, priority areas of support.